

Péter Zilahy - Poslednji Prozor-Žirafa

Prozor-Žirafa bila je slikovnica, knjiga iz koje smo učili da čitamo, kada još nismo znali da čitamo. Ja sam već znao da čitam, pa sam ipak morao da naučim, jer čemu bi onda služila škola. *Prozor-Žirafa* nam je na pristupačno razumljiv način prikazao svet, u abecednom redu. Sve je imalo svoje mesto i smisao, simboličnu i svakodnevnu, mogli smo iz nje saznati da se Sunce rađa na Istoku, da nam je srce na levoj strani, da je oktobarska revolucija bila u novembru i da kroz prozor ulazi svetlo iako je ono zatvoreno. *Prozor-Žirafa* bio je krcat zmajevima, većinom sedmoglavim, vilama, patuljcima, đavolima i kraljevićima, za koje se tvrdilo da ne postoje. Sećam se četiri vrste (nepostojećih) zmajeva, i trojice kraljevića. *Prozor-Žirafa* me je, sve sričući, naučio da čitam između redova. Ta slikovnica je bila sastavni deo detinjstva, poput *laku noć, deco*, na televiziji, nikome nije padalo na pamet da ospori bilo koju njegovu tvrdnju. Slovarica od prozora do žirafe je moje detinjstvo, svlačionica, čas fiskulture, neprestano rasteenje, razdoblje koje prethodi jednom lepšem razdoblju, meka diktatura, moj domaći zadatak, moja bezazlenost, moja generacija. Slovarica od prozora do žirafe jeste jedna knjiga, a jedan od njenih protagonista sam i ja sâm. Dvadeset godina kasnije neko je upitao, i tek tada sam shvatio da su prva i poslednja reč, alfa i omega: prozor i žirafa. Tačno. Prozor je početak, kroz prozor prodire svetlost, žirafa je konačna beskonačnost, nadrealizam, uspaljene žirafe, bili smo ubeđeni da nikad nećemo umreti! Leksikon koji obuhvata i ono što je iz njega izostavljeno.

Žirafe sa prozorima ima i u Parizu, video sam je na razglednici, zove se *ajfelovakula*. Dobio sam je od Žofike Briner, koja je sa roditeljima disidirala u Francusku, i sad uči iz francuske abecede. *Ajfelovakula* ima takođe dug vrat, četiri noge i ogroman broj prozora. Istovremeno je i prozor, i žirafa, i ime joj dobro zvuči, nutkanje i obećanje, prevazilazeći mudrijašku retoriku *još-sam-mali-al-ću-da-porastem*, nudi obećanje naglog skoka, definitivnog raskida sa prizemnom pozicijom posmatranja sveta, mada ekspresni lift u njenoj osi čitavu stvar degradira na puko tehničko pitanje. Čak je i Žofika Briner pomalo nalikovala na žirafu, jedino što nije imala prozore, i nije imala u sebi ekspresni lift. Mada mi se taj lift jednom zaglavio u grlu, kada je Žofika na svojim tanušnim nožicama prišla mojoj klupi i dopustila da pomirišem njenu mirišljivu gumicu. Kao u bunilu sam ponavljao azbuku cele noći, poput mačjih očiju na noćnom drumu jurila su mi u susret slova. Žofika je sutradan disidirala. Razredni starešina je objavio da su iznenada otputovali. Mogao je reći, iznenada i tragično, kao što odlaze generalni sekretari. Mirišljava gumica ostavila je neizbrisiv trag u mojoj duši. Tek kasnije smo saznali da nisu otišli na letovanje, kada je umesto sebe poslala *ajfelovukulu*, koja je nalikovala prozoru-žirafi, ali je bar imala nekog smisla, za onog ko ume da čita između redova.

Moja prva uspomena iz detinjstva, koje se još sećam: puzim četvoronoške, popodnevi tihi odmor u obdaništu. Na prozore su navučene zavese, kroz jedan prorez na bele pokrivače pada snop

srebrnkaste mesečine. Ne može da bude mesečina, nikad nismo noću boravili u obdaništu. Ali, svejedno, puzim, dakle, četvoronoške ispod kreveta, bojim se, ako se ostali probude da ću se i ja probuditi. Sam samcijat pod krevetom, jedno skoro fiktivno dete, balansiram na škripavom parketu, mrvice hleba zabijaju mi se u kolena. Mali sam, niko me ne vidi, puzim ustrajno u ogromnoj spavaonici, kao da već satima putujem. Obilazim oprezno ruke i noge koje vise nesuvislo među belim čaršavima. Knjavaju, anđelčići. Ujednačenim tempom promiču kumulusi, raj za pedofile, meke ručice, obli obraščići, zakovrdžani pramenovi plavkaste kose. No! Neko naleće na mene ispod kreveta, kucnemo se čelima, ne vidim mu lice od čaršava. Duva mi za vrat, dah mu je vreo. Stižu vaspitačice, imaju bele kecelje, bele zoknice i bele papuče, ležimo potrbuške priljubljeni uz pod, stegne me oznojenim dlanom za ruku. Joj!

Istorijska zgrada na Orlovom brdu, gde sam išao u školu, bila je samostan časnih sestara pre nego što je unapređena u vaspitno-obrazovnu instituciju. Kada su Nemci okupirali zemlju, u pozorišnoj dvorani samostana bio je smešten generalštab, ovde su uhapsili vojnog komandanta Budimpešte. A mi smo u toj pozorišnoj dvorani imali časove fiskulture, trčali u krug među istorijskim zidovima, primali prve lekcije iz istorije i poznavanja društva uz sklekove i sukanje trupa. Mađari su došli u ove krajeve seobama naroda utabanim putevima, rekao je brkati fiskulturnik, što je zvučalo prilično dobro. Stoje vrli Mađari ukraj srednjoazijskih stepa i stopiraju krotko mašući goveđim kostima na kojima je runskim pismom bilo ispisano: *Mađarska*, ali niko nije umeo to da pročita. Salto preko švedskog sanduka, ciganski točak. Fiskulturnik je saopštio da se između Tihog okeana i Panonske nizije, dakle otprilike između Amura i Dunava, prostire jedna nepregledna pustara. Na jednom kraju smo mi, Mađari, na drugom kraju je Gulag, tako da treba obratiti pažnju kako se ponašamo. Lupao je šamare obema rukama, s jedne pa s druge strane, kako se ne bismo zaneli i pali - bio je ljubitelj zlatne sredine. Onda ću se ja radije uspenstrati uz konopac, ili ću da oprčim dva kruga - na šta je rekao da on sada diže ruke od mene i dodao, naglašavajući svaku reč do te mere da mi je sabio glavu među ramena: on je hteo samo da, takoreći ručnim radom, stvori od mene *poštenog mađarskog trudbenika*. Znao sam da nešto nije u redu, jer - s obzirom na to da je jezik naše najveće blago koje nam je još preostalo - mene su neprestano učutkivali, brkali su poznavanje društva sa anatomijom, rodoljublje sa lingvistikom. Sve u svemu, Mađari su došli pre hiljadu godina, dolaze još i danas, niko ne zna odakle, a još manje kuda. Onaj ko zna, u zabludi je. Ili nije Mađar. Ili nije pošten. Pravi - i pošten - Mađar je sav u neki polumrak ušuškan. Ili ga nema. Jedan Mađar nije upadljiv, naizgled mogao bi da bude bilo ko drugi, bilo gde da ga baciš, lako se asimiluje, izuzev u Mađarskoj, tu se baš ne snalazi, ne može da se pomeša u masi, sprečava ga zajednički jezik. Mađar je srpsko-hrvatskog soja, unekoliko. Pomalo je bez domovine. Dolazi transferzalom naroda, tera pred sobom ogromna stada, i u ratu je neprestanom. Sustižu ga, otpozadi, šamari, takođe ogromni. Nema trte-mrte. Moja vizija *mađarstva* se uobličavala tokom proučavanja dela Karla Maja i panoramske slike Arpada Festija, i ona je u sebi eklektički sjedinila progresivne tradicije Divljeg zapada i Divljeg istoka.

Mađari su živeli kao kauboji, a ratovali kao Indijanci. Sakupljali su umetnička dela, mnogo pre protagonista Velikih Geografskih Otkrića. Kortezi i Pizaro su samo nastavljači svetlih tradicija koje su utemeljili Lehel i Bulču. Mađarski Indijanci su napali Srednji vek, na pola puta, kao poštansku diližansu, opkoliše je uz ratne pokliče i svojim ubojitim strelama ustrelili svakog ko bi neoprezno promolio glavu. Napali su čak i Vikinge, i Mavare, opljačkali manastire, rasturili celu Evropu, ali nije to priča kojom bismo se mogli naročito ponositi. No, i ne pominjem je zbog toga. Onda su izbili na Atlantik i shvatiše da je tu kraj pašnjaka, da nema dalje, ne mogu na hitrim konjima obigrati celu zemaljsku kuglu, jerbo im se tu unakrst isprečilo more. Šta su mogli, nego da se i sami popnu na poštansku diližansu, seli su, dakako, na bok. I Karpatski bazen je nekad bio more, da smo na vreme stigli, sad bismo bili čuveni moreplovci. Vlastito more, a ne nekakvo istorijsko, ne krvlju natopljeno, niti kakva bezvezna iznajmljena vikendica.

Pionir sam, tim se dičim! Hrabar i smeo. Čega da se plašim? Mojih dvadeset i pet kilograma je otelotvorena utopija. Neprestano razvijam svoja znanja, i činim to vedra lica i dobrovoljno, kao i prijateljstvo među narodima. Pionir sam, tim se dičim. Gde god mogu, ja pomažem. I tebi, i tebi, i tebi! Nisi uzalud zapao u nevolju. Ja sam nepokolebljiv, kao što je i vera nepokolebljiva u meni, ali i u vama. Reakcija beži glavom bez obzira i zavlaci se u mišje rupe, čim ugleda moju crvenu pionirsku maramu.

Pravila ponašanja pionira u dvanaest tačaka odražavala su, u odnosu na normativnih deset Božjih zapovesti opisni pogled na svet. Bila je to projekcija ostvarene budućnosti. Pionir je potpuno izgrađeno, savršeno biće, njegovi su zadaci ovi i ovi, na primer uvek govori istinu - šesta tačka. Onda ipak, radije, Novi zavet. Onoga ko tebe kamenom, ti hlebom, nije loše, tuča sa tortama, naročito, deluje uvek efektno, kada reditelj ostane bez ideja. Čista burleska. Ali šta se dešava kada jedan pionir izjavi da svi pioniri lažu? Jer celi razred zna da Šohar ne govori istinu, premda ima i pionirsku maramu, i značku, i pištaljku. I to dobru pištaljku, koju Šohar ne zaslužuje. Treba uvideti da je i pionir samo čovek. To bi mogla da bude trinaesta tačka. Ali to je toliko evidentno da i nema potrebe da bude formulisano u posebnoj tački. Trinaesta tačka je neizrečena tačka. Svako ima neku slabu tačku. Ja sam na primer ukrao logičku igru strpavši je u zokne. Istina, bio sam još samo kandidat za pionira, i roditelji su me naterali da je odmah vratim, ali se videlo na njima da su jako ponosni, jer su u blistavim, raznobojnim kolutovima i trouglovima videli neutoljivu glad za znanjem svoga deteta - krađa, inače, nije pominjana ni u jednoj tački, ona je bila ugrađena u sistem.

Bio sam nevin, ali mi to nije smetalo. Zapravo nisam ni imao pojma o tome. Svet je bio crno-beli, videlo se lepo na televiziji. I danas mi je pred očima produžetak englesko-argentinskog fudbalskog finala, spajanje Badera i Majnhofa, Sojuza i Apola, smrt Elvisa, kralja (to nisam razumeo, ali tata je bio sav skenjan), erupcija gasa u Žani, vulkanski oblak nad Mont Sent Helenom, mađarski kosmonaut i svetsko prvenstvo u sklapanju čarobne kocke u Budimpešti. Sport je bio uzbudljiv u

crno-belom, na boks-mečevima trebalo je gledati koliko koji bokser ima štrafti na čarapama. Još se sećam koliko je štrafti imala na nogama devojka na mom prvom randesu, ali nisam siguran u boju njenih očiju, i sada je vidim u crno-beloj tehnici. Posle prvog poljupca roditelji su kupili televizor u boji, pa se ispostavilo da su Holanđani narandžasti, Italijani plavi, štaviše, da ima i zelenih i crvenih đavola. Samo su Nemci ostali crno-beli, kao da su pod kaznom, i zemlja im je bila presečena na dva dela, nisam im baš zavideo.

Za vreme večernjeg dnevnika je bilo kupanje. Mati bi ponekad provirila u kupatilo da proveri jesam li još živ. Otac je u dnevnoj sobi gledao dnevnik. Da bi me zaštitili od laži, morali su znati detalje. Iz kupatila sam mogao da čujem samo mamine uzdahe - kakav je to darmar u kadi, napraviću poplavu u stanu. Zagnjurio sam glavu u vodu. Pod vodom mi se obratio jedan glas, i saopštio mi šta se toga dana dogodilo u zemlji i svetu: stopedeset ljudi je našlo smrt ispod jednog klizišta u Bangladešu, izbila je revolucija negde u Zapadnoj Africi, svečano su otvorili jedno zabavište i jedan olimpijski bazen, i da je Ferencvaroš pobedio MTK, rezultat 2:1. Nisam imao pojma ko mi šalje ove poruke i zbog čega, ali je bilo očito da ima neke planove sa mnom, jer mi je došapnulo i kakvo će vreme biti sutra. Narednih dana mogao sam već da razlikujem nekoliko glasova u kadi, što je ukazivalo na okolnost da imam posla s jednom organizacijom. Način komunikacije mi se učinio logičnim, ja nisam mogao ništa da im poručim, jer pod vodom nema priče, a oni su izgleda isključivo za vreme večernjeg kupanja bili u stanju da stupe u vezu sa mnom, bez znanja mojih roditelja i vaspitača. Teško sam shvatao, zbog čega je ovoj organizaciji važno da budem detaljno obavešten o najnovijim vojnim manevrima u Poljskoj, ili koje su podunavske opštine dobile status grada, ali sam znao, ako budem pažljivo slušao, da će mi dati znak. Moj život je pod vodom dobio dublji smisao. Kada mi je prilikom jednog subotnjeg pranja kose moja mati, ništa ne sluteći, zagnjurila glavu pod vodu, jedan veoma prijatan ženski glas šapnuo mi je na uho da su od grada stradali usevi. Shvatio sam, šta se od mene očekuje i, da budem iskren, nisam bio protiv: da pravim nered. Pred spavanje sam i ranije vodio, u mraku, nepoštudne podmorničke i vazdušne bitke, dešavalo se da dospem i na pod, i samo zahvaljujući svojoj nepokolebljivosti, pobeda bi uvek bila moja. Od toga dana, međutim, poput vredne pčelice, sabotirao sam razvoj narodne demokratije. Zemljotresi, kraći i duži nestanci struje, eksplozije gasa, požari i poplave, pratile su moj put. Na osnovu informacija dobijenih u kadi, obavio sam primarnu selekciju vojnih objekata. Ako su negde svečano puštali u pogon neku fabriku, termoelektranu, ja sam bio na licu mesta i radio svoj posao. Savet za uzajamnu ekonomsku pomoć tapkao je iza gvozdene zaveses poput onih čuvenih neimara koji su zidali Skadar na Bojani, ne sluteći da je svaka cigla ostala u kući.

Godine 1956. na petstogodišnjicu sjajne pobede pod Nandorfehervarom, granatiraju Budimpeštu. Sovjetska armija nastavlja tamo gde je 1944. prekinula, uključujući poneke nove lokacije. Grad je pun rupa, rupe na zidovima zgrada, rupe među zgradama, nove rupe se mešaju sa starim rupama, i

pitanje rupa postaje stalna tema razgovora, da li je ova ili ona zgrada nagrđena prilikom takozvanog oslobođenja ili u ovoj revoluciji, sada, pedeset i šeste, ili još tada, četrdeset i četvrte - ne može biti četrdeset i četvrte, ta ovo je nova zgrada, ma kakvi bauhaus, zar ne vidiš kako je terasa izvijenja? A onda je pao sneg i pokrio rupe, pa je pao novi sneg, i taj novi sneg se pomešao sa starim, niko više nije bio u stanju da kaže koji je sneg pokrio rupe, pa su ljudi čekali otapanje, jer je zemlju zatrpao večni sneg. Izbrojano je četrdeset hiljada većih, i više miliona manjih rupa. Budimpešta kao metropola rupa. Rodio sam se u tom perforiranom gradu, i zidovi bolnice su bili nagrđeni rupama od pušćanih metaka, probušeni grobovi na grobljima. Pred mojim očima, ispred nosa mi je skliznula u rupu između dve granitne gromade nadgrobnog spomenika barona Manoa Krihine Švamberškog i njegove supruge Marijane jedna belouška od bezmalo dva metra. Baron je umro 1956, a supruga mu Marijana 1944. Klasna borba ili pijani kamenorezac? Onda je nadgrobna ploča jednog dana nestala, zajedno sa nadgrobnim spomenikom - ostala je samo rupa. A još kasnije na mestu te rupe nikla je nova grobnica. Čitav koloplet rupa i rupčaga. Na rupi koja je stajala na mestu dedine kuće, izgrađena je kuća u kojoj smo mi živeli, moj otac se kao dete igrao u kraterima koje su bombe načinile u bašti. Na mestu većih rupčaga dizane su višespratnice, a manje su vispreno iskorišćene za odlaganje đubreta: gomile bačenih televizora i elektroda u vrhu bašte, informacioni otpad u prestižnom Brdu Slobode. U jednoj takvoj rupi našli smo avionsku bombu, sa elegantnim krilcima, ali i ona je imala rupu na vrhu. Neko joj je odvrnuo eksplozivnu glavu. Popeli bismo se na zid, gurnuli prste u rupe i, sklopljenih očiju, zamišljali metak. Najnovija istorija Budimpešte, pisana Brajevim pismom. Budimpešta se inače slobodnim okom i ne vidi, nju je moguće samo ispipati kroz njene rupe. Čitati između redova, čitave fasade hijeroglifa, epske i lirske varijacije, ratni grafiti, uopšte tene erotske poruke, jedna izvrnuta arhiva.

Etape trnovitih puteva mog polnog sazrevanja bile su obeležene smrću komunističkih diktatora. Moj prvi seksualni doživljaj se poklopio s preranim odlaskom Mao Ce Tunga, u zabavištu me je ujela jedna devojčica, zvala se Dijana. U vreme Titove smrti počeo sam da mutiram, kod Brežnjeva sam imao prvu poluciju. Tri dana radio je emitovao samo ozbiljnu muziku, smatrao sam da su malkice preterali, negde su čak obustavili i nastavu. A onda se dugo nije desilo ništa, probe radi odveo sam jednu devojku u bioskop, ali je film bio previše uzbudljiv, ruka mi se ukočila. U gimnaziji su se događaji ubrzali, između prvog poljupca i prve strastvene noći prošlo je svega nekoliko meseci: posle Andropova, i Červenko ja bacio kašiku. Samo nekoliko nedelja kasnije pošao je za njima i Enver, ali o tome neću pričati. G.-a sam upoznao na dan Čaušeskuovog pogubljenja. Kim Ir Sen je prevrednovao moja dotadašnja saznanja po sasvim novim kriterijumima, srećom, sud je odbacio optužbu. Fidel. Naša živa puška i njemu sprema grob...

U osnovnoj školi smo naučili da pišemo slova u nizu. Reči su bile u jednoj knjizi, kao rešenje, trebalo ih je samo pročitati. U rečniku su bile popisane sve reči koje smo upotrebljavali u govoru. Rečnik je pripadao svetu odraslih, ali sam osećao da je on nekako i iznad njih, da rečnici imaju nekakvu

nadljudsku moć. Šta god da si kazao, a da to nije bilo u knjizi, nije imalo smisla. Samo ako je bilo upisano.

Rečnik ređa jednu iza druge akve reči koje se u životu nikad ne pojavljuju zajedno. Rečnik je mesto susreta, on ozakonjuje slučajnosti, poput azbučnog redosleda imena u školskom dnevniku. I školski dnevnik je zapravo rečnik, u kojem si evidentiran po prezimenu i imenu, sa podacima o rođenju, imenom i zanimanjem oca. Znaju da su mi roditelji elektro-inženjeri, a da sam ja dete roditelja elektro-inženjera, što znači da se verovatno ponešto razumem u osigurače. Pisaca nije bilo u razredu, tada bismo stvar mogli da proverimo jednim prostim testom. Abeceda je izgledala nepobediva, nalazila se, u neku ruku, izvan vremena dostupnog čulima. Na koga će danas doći red? Već u trenutku rođenja bio sam jedna - reč.

U rečniku su sve reči nezamenljive, a ujedno je i, svaka za sebe, suvišna, samo zajedno imaju smisla, kao i spisak u dnevniku. Solidarnost reči stvara jezik, kao što se i u razredu uspostavlja solidarnost, bilo ko može da dođe na red, i svaki dan počinje prozivkom.

Kao žeravica na vrhu moje poslednje Havane koju sam pušio ispred diskaća u Čilebercu¹, čekajući jugoslovenske drugarice, tako blista i doba u kojem smo, neuki i slepi, u znaku internacionalizma trasirali puteve u lepšu budućnost. Igrao sam stiskavac sa svim drugaricama redom, prizori stranih pejzaža razvezli su njihove jezike, uvukli smo se, noću, kroz prozor u baraku br. 8, i bežali kroz zatvoreni prozor, kada se Ivan uspaničio da su došli po nas. Raspust se završio, pa smo se dopisivali sa inostranstvom, i nadali se čvrsto da će nas idućeg leta pozvati na more, i da će dotle i drugarice da porastu, i da će sve da trešti od muzike grupe ABBA i BONEY M. Tada je putnik još mogao sa sigurnošću da zna na čemu je, pošto je na ružičastoj polovini geografske karte još opstojavalo miroljubivi svet, na toj polovini je čovek mogao da uđe samo u jednu partiju, da stanuje u jednoobraznim kućama, nije se bojavao jednog vuka, jednako je usluživan u prodavnicama, istom aluminijumskom kutlačom su delili čorbu, istu čorbu, i negde su i hamburgeri ličili u svojoj različitosti, kao i neizreciva zmrzlina, kožnate viršle na Aleksander Placu, rumunski viski, albanska konzerva dagnji. U svemu se osećao nekakav karakterističan štih, što nije bilo imanentno stvarima samim, nešto neodoljivo svojstveno ovom drugom svetu, nešto što se, koliko god ga žvakali, stalno pretvaralo u nekakav kompaktni blok u ustima.

U osnovnoj školi smo naučili da pišemo slova u nizu. Reči su bile u jednoj knjizi, kao rešenje, trebalo ih je samo pročitati. U rečniku su bile popisane sve reči koje smo upotrebljavali u govoru. Rečnik je pripadao svetu odraslih, ali sam osećao da je on nekako i iznad njih, da rečnici imaju nekakvu nadljudsku moć. Šta god da si kazao, a da to nije bilo u knjizi, nije imalo smisla. Samo ako je bilo upisano.

Rečnik ređa jednu iza druge akve reči koje se u životu nikad ne pojavljuju zajedno. Rečnik je mesto susreta, on ozakonjuje slučajnosti, poput azbučnog redosleda imena u školskom dnevniku. I školski dnevnik je zapravo rečnik, u kojem si evidentiran po prezimenu i imenu, sa podacima o rođenju,

imenom i zanimanjem oca. Znaju da su mi roditelji elektro-inženjeri, a da sam ja dete roditelja elektro-inženjera, što znači da se verovatno ponešto razumem u osigurače. Pisaca nije bilo u razredu, tada bismo stvar mogli da proverimo jednim prostim testom. Abeceda je izgledala nepobediva, nalazila se, u neku ruku, izvan vremena dostupnog čulima. Na koga će danas doći red? Već u trenutku rođenja bio sam jedna - reč.

U rečniku su sve reči nezamenljive, a ujedno je i, svaka za sebe, suvišna, samo zajedno imaju smisla, kao i spisak u dnevniku. Solidarnost reči stvara jezik, kao što se i u razredu uspostavlja solidarnost, bilo ko može da dođe na red, i svaki dan počinje prozivkom. Čitaju nam imena da vide da li smo svi tu, od prozora do žirafe, od Almašija do Župana, svi.

Slovo O na sredokraći mađarske abecede je pravilan krug čije su sve tačke jednako udaljene od centra. Stoga se centar slova O može smatrati i središnjom tačkom mađarskog jezika.

Moj profesor ruskog jezika je govorio da ću razumeti slovensku kulturu kada budem u originalu pročitao *Rat i mir*. Njemu je to uspelo na transsibirskom ekspresu, *tour-retour*. Onda bih radije *Zločin i kaznu*, sa njim bih izašao na kraj do Moskve. A možda bi bilo dovoljno da apsolviram samo zločin. A nazad bih mogao da se vratim Aeroflotom, i Aeroflot je veoma lepa reč. Kao kolonjska voda, ekstrahovana iz bojnog otrova. Jezik je bio deo prerusavanja, trebalo se praviti kao da znamo ruski. Nu! Četrdeset i pet minuta sam gledao ruski, klimao glavom ruski, uzdisao ruski, i lepo sam izložio primerak *Rata i mira* na klupu.

Nije mi ni padalo na pamet, da bi znanje jezika moglo da bude i korisno. Znanje je bilo uslov rasta, nešto samo po sebi, ako si hteo da narasteš, uradio si domaći zadatak. I ruski smo učili zbog toga, jer je to jedan divan jezik, a ne kao da mađarski nije predivan. U to vreme su samo profesori ruskog jezika govorili ruski, uglavnom sredovečne žene farbane kose. Militantna etnička manjina sa plemenskim seansama. Bili su opsednuti izveštajem, to je bio uslov opstanka, izvestiti o brojnom stanju pre svakog ataka. Ruskog vojnika video sam samo na filmovima, ratnim, ali i ti filmovi su bili sinhronizovani. Pravog ruskog vojnika video sam prvi put kada su odlazili. Završio se hladni rat, a završio se i mir, nije više bilo razloga položiti život za njega (ako treba), Rusi su na pijacama prodavali opremu po simboličnim cenama. Moj drugar hteo je da kupi padobran, ja sam bio tumač. Parašut jest, pitao sam, imate li padobran, ali nisam mogao da se uzdržim, prasnuo sam u smeh, izostalo je *t*, blagi Bože, sovjetski pomoćni glagol se rimuje sa američkim *yes*, znači nisam uzalud učio. Isto je, recimo, *yankee go home*, i pašli damoj, okupacija je samo jedna linija na mapi, jedna enklitika, jedan veznik. Ne tenkovi, ne osmoljetka, ne Medved Miša. Jedan potpis u đlačkoj knjižici. Desetar je odgovorio na mađarskom, to će vas stajati dve votke, rekao je i pokazao prstom dve votke, s obzirom na to da ih je dvojica. Interesovao se, kako nam ide škola. To sam shvatio kao nepriličnu familijarnost, pa sam samo promrmljao nešto sebi u bradu, kao nu-nu, onako kako sam to video u *Tihom Donu*. Na to je ispričao da i on ima sina, zove se Sergej, i da zna da ni nama nije lako, šta bismo rekli na jedan skoro nov Kalašnjikov? Ili tu je ovaj pištolj! Nisam neki ljubitelj slatkiša, ali

imam osećaj da se ovako osećaju debljuće u poslastičarnici. Dao bi i doboš pride, a onda možemo i da popijemo po jednu, za stara dobra vremena. Stara dobra vremena, kada mene još nije bilo, a naši su se očevi ubijali, zar na to da pijem sa neprijateljskim vojnikom koji mi se obraća na mom rođenom maternjem jeziku. Na zdvave, kaže podoficir, jezik je genijalan! I Sergej se zove Sergej, kao njegov sin, za nas je Serjoža - tutne mi flašu u ruke, i citira Petefija, bez greške. Mađarska je zemlja poezije, kaže. Ispričao sam mu da je grupa mađarskih naučnika identifikovala Šandora Petefija u jednom ženskom skeletu iskopanog u Barguzinu. Njega to uopšte ne iznenađuje, kaže, Rusija je ogromna. Nije nametljiv, samo se trudi da bude uslužan. Ne odlazi baš rado kući, navikao je ovde kod nas, voli Mađare, naročito Mađarice, namigne, kao, znamo na šta misli. Namignem i ja, pavlovljevski, znam, čim se o ženama povede reč, treba namignuti. Ne bismo više smetali, ma kakvi, nastavlja i dalje na mađarskom, imaju vremena. Biće bolje da pripazim, pomislih, možda ovaj Rus uopšte i ne govori ruski, obro-ugro dvostruki agent? Povlačimo se pitomo mašući u znak pozdrava, ima i nekoliko ručnih bombi, više za nama, defanzivnih, naravno, da li nas zanimaju?

1 Csillebirc, najelitniji letnji pionirski kamp u razdoblju postojećeg socijalizma u Mađarskoj.

Preveo s mađarskog Arpad Vicko